

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrivt

til

den offentlige Examen

i

Bergens lærde Skole

i

Juli 1853.

Bergen.

Trykt hos Chr. Dahl, R. S.

Bemærkninger

til

nogle af Nutidens Anker mod Skolen.

Saavist som det er, at Sandheden kun sejrer igjennem Kamp, saavist er det og, at enhver Kamp fører til dennes Sejer. Forsaavidt kunne vi Skolemænd siges at have to Grunde til at glæde os, saasom der for Djeblicket neppe er nogen Gjenstand, der er underkastet en livligere Debat end Skolen, og vi altsaa kunne nære den trøsterige Forvisning, at dette vil føre og det saameget hurtigere til det Maal, vi Alle for Sagens Skyld ønske. Derfor er det imidlertid ikke sagt, at vi roligere skulle lægge Hænderne i Skjødets og overlade til Tiden at bringe sin Frugt; tværtimod maa det indeholde en Opfordring til os at være ikke alene Tilskuere ved, hvad der nærmest vedrører os og af Staten er os anbetroet, men ogsaa at klare for os selv og Andre de Tendenser, som synes at gøre sig gjældende og disses Berettigelse.

Saameget mere maa dette under nærværende Omstæn-
 digheder være Tilfældet som Stridsispørgsmaalene hæ-
 ves fra modsatte Kanter med en høj Grad af paa-
 trængende skjønt ikke lige indtrængende Ihærdighed,
 men dog altid i Opposition mod hvad der er og alt-
 saa mod Fortidens Resultater. Ved første Ojeblik
 synes det, som om disse fra mange Sider fremsatte
 Anker kunde indeholde et Beviis for, at der dog er
 megen gammel Suurdejg, at Skolen har overlevet
 sig selv og ikke længere passer til Tidens Fordringer,
 men en Betragtning af Klagepunkternes Beskaffenhed
 vil muligens overbevise os om, at det for en stor
 Del netop er en i ydre Ting begrundet Ensidighed,
 som igjennem den har skaffet sig et Udtryk, at det er
 en deraf følgende Misfjendelse af Skolens Væsen og
 Forhold til sin Tid, som har fremkaldt dem, og at de
 saaledes maatte selv ere det bedste Støttepunkt for
 Skolernes nuværende Tilstand og Indretning, og godt-
 gjøre, at denne har formaaet at udtrage af de stri-
 dige Elementer, hvad den kan og bør benytte. Sko-
 len staar nemlig fortrinsviis i dobbelt Forhold til
 Tiden. Den er paa een Gang Tidens Barn men
 ogsaa dens Fader og derfor er det netop den største
 Vanskelighed til enhver Tid at bestemme, hvorledes

den bedst skal lede denne ved at optage fra den, hvad der med uimodsigelig Gyldighed paaatrænger sig som Mere end et tomt Døgnraab. Deri maa da ogsaa det Fænomen søge sin Forklaring, at vor Tid mere end nogen Anden stiller sig imod Skolen som imod alt Bestaaende, ja maaske aller skarpest mod denne, da den her baade har Kilden til, hvad den ser skjævt til og tillige den eneste sikke Dmstøber af Tidsaanden i den Retning, den ønsker. Med andre Ord, Skolen som Samfundets vigtigste Bærer og Støtte maa døje de samme Angreb, høre de samme Rødraab, modtage de samme Puf fremad som dette; den maa ligesom den nye Retning i Tiden staa Laft og Brast med det Bestaaende, og selvfølgelig være underkastet den samme tildeels ensidige Dom som dette.

Naar nu Tiden er svanger med gjennemgribende Reformideer, der endog støtte sig til før lidet paaagtede Udgangspunkter, kan det ikke undre Noget, at Skolen faar høre Ondt fra mange Kanter, fordi den ikke er et svagt Kor, bøjeligt for alle Vinde.

Hvorledes staa da Skolen til Tiden, hvad er det, som her skal være Regulator? Først og fremst maa jeg gjentagende gjøre opmærksom paa, at netop i det ovenfor paaapegede dobbelte Forhold ligger

en stor Opfordring til Konservatisme. Ligesaa lidet som en Fader bør fornægte eller simpelthen forkaste, hvad Sønnen bringer ham som sin Generations anerkjendte Resultater, ligesaa lidet maa han i dem se en tilstrækkelig Grund til at kaste overbord, hvad han selv igjennem Aarenes Række har fundet sig vel ved som Ballast paa sin Livsfejlads. Vi ville finde det mere end svagt, unaturligt ja usornuftigt, om den Ældre saaledes vilde indrømme Ungdommens Fyrighed Overvægten over sin erfarne Verdensdom. Svormegget mere maa da ikke dette gjælde, naar det var hele den ældre Slægt, som saaledes gav efter for Fordringer, hvis Gyldighed endnu vare omstridte, selv om disse i det gunstige Tilfælde, at de godkjendtes, havde en uafviselig Ret til at optages blandt Slægtens Livsformer. Og dette er jo netop Skolens rette Stilling; den har i sig Indbegrebet af de Livs- og Dannelseselementer, som Tidens Forkjæmpere have erkjendt og at bortkaste disse maa altsaa være en betænkkelig Sag, og det især, naar hvad der bydes os istedet endnu ikke har overstaact fatalia eller maaske paa den anden Side efter en forsøgt Prøve ikke har hævdet sin Plads. Her gjælder det visseelig fremsfor andetsteds, at ethvert Fremskridt betinges af saavel

Tilfredshed som Utilfredshed med det Bestaaende, og at enhver voldsom Forandring allerede derved er en daarlig Forandring forsaavidt som den sætter For-
meget paa Spil.

Men har da Skolen ingen Regulator? Jo, Mennesket og Livet, eller om vi vil Mennesket i Li-
vet. Jeg er her kommen ind paa et Punkt, hvor-
om der er sagt og skrevet Saameget, at det vilde være
mere end taabeligt, om jeg troede at kunne bringe
noget Nyt, men dette er heller ikke Hensigten med
disse Bemærkninger; de tilfigte tværtimod kun at yde
om jeg saa maa sige en Beroligelse mod de hyppige
Angreb paa Skolen, der ikke kan Andet end ængste
Skolemanden paa samme Tid, som de kan bidrage til
at berove ham den Tillid til egen Overvejelse og
Dom, som Enhver maa have for at virke med nogen
Kraft, og paavise, at disse mere have sin Rod i Ti-
den end i Skolen og altsaa ikke bør hindre os fra at
benytte, hvad vi har, med fuld Tro paa dets Brug-
barhed; de ere ialfald de Tanker, som have givet mig
jeg kan gjerne kalde det Trøst ved mit Livs Gjerning
under de tildels haarde ja maasse hist og her haa-
nende Bebrejdelser, hvorfor den med sine nuværende
Midler og Former har været udsat. Skolen skal ud-

vifle Livsſpiren i Menneſket, derom ere nok Alle enige og dette i dobbelt Forſtand, Spiren baade til det indre og ydre Liv, og det vilde ſomme ſig mindſt for den, om den forveylede diſſe to Livsyttringer eller ordnede dem i en urigtig indbyrdes Følge. Den maa altſaa tage Aandslivet ſaaledes, ſom det nu en gang er i Menneſkets forſte Stadium og med Benyttelse af de deri liggende Kræfter føre det til den heldigſte Udvikling for Individet ſom Kriſten, Menneſke og Borger. Her er det en Lykke for Skolen ſom for enhver Bearbejdelse, at Marken dog indeholder de ſamme chemiſke Stoffe og at ſelv diſſes Forbindelser og Proportioner maatte paa Forhaand er meget mindre forſkjellige end man ialmindelighed tænker. Jeg hører vel, hvorledes man her beſtylber mig for at ville begrunde den Aandsnivellering, ſom en Skolemand med Rette og Urette, efterſom man tager det, beklagende falder Sjæleevnernes harmoniſke Udvikling, men et Blik paa Verden, betragtet i det Store, vil dog ſikkerlig beſtyrke denne Ligelighed, ligesom og den Enkelte, ved at gaa ind i ſin ſpecielle Erfaringskreds, vil finde ſtadfæſtet, at det ſom ofteſt er de mere eller mindre gunſtige Faktorer i de ydre Paavirkninger der har gjort ham og Andre til, hvad han er og ikke

er fremfor de saakaldte medfødtte Anlæg eller Evner og disse gunstige Faktorer bestaa da ikke mindst i den Grad af Planmæssighed, der har gaaet igjennem hans Undervisning, men er dog ingenlunde alene, ja maa-
 ske ikke engang hovedsagelig denne. Som Bearbej-
 delsesstof er upaatvivlelig Aanden væsentlig den sam-
 me, selv om man indrømmer den særegne Individua-
 litet sin Ret og de mange uheldige Resultater, der ere
 blevne Frugten af forkjerte Experimenter i Pædago-
 giken indeholde ligesaamange Beviser for denne Sats,
 der ikke benægter Muligheden af, at Aanden i sin
 Uddannelse gjennem Kræfter, som det er os vanske-
 ligt ja umuligt at opdage eller kontrollere, modtager
 Særegenheder, der drage den i en bestemt Retning
 og følgelig her lader den udvikle den højeste Grad af
 Receptivitet og senere deraf følgende Selvvirksomhed.
 Et eneste Tilfælde i Unglingens Liv ja et eneste Ord
 af Læreren Mund kan maa ske i et Øjeblik virke
 did, medens det til en anden Tid vilde være gaaet
 hen uden at blive bemærket.

Men en saadan Betragtningssmaade gjør Sko-
 lens Opgave paa engang paa den ene Side vigtigere
 og vanskeligere, paa den anden lettere, vigtigere for-
 saavidt denne Opgaves Løsning bliver desto ansvar-

fuldere jo mere den er bestemmende for Individet og ikke betinget af dette, lettere, forsaavidt som derigjennem baade Skolens Methode og Maal saavel i Intensitet som Omfang maa antages fastsat. Er Aandens Udvikling ialmindelighed een, foregaar den gjennem de samme Afsnit og Stadier, saaat Individets Fordringer, navnlig paa det første Barndomstrin, kun undtagelsesviis særskilt maa tilfredsstilles og er endelig dens Maal angivet som det samme i vor Udvikling som Kristen, Menneſke og Borger, saa maa Midlerne hertil have en af Tiden uafhængig Værdi og deres Anvendelsesmaade være dikteret af en høiere Magt end den. Psykologisk Kjendskab til Menneſkeaanden og en ligesaavel ved Religion som Filosofi erhvervet Anskuelse om, hvori Menneſkeværdigheden bestaar, maa da være de regulerende Størrelser ved Valget saavel af Maade som Middel. Hvis Tiden forrykker eller rettere søger at forrykke disse, som man maa tro, evige Sandheder, saa har den tabt sin Ret til her at gjøre gjældende nogen Mening, og dens Krav maa afvises som uberettigede, fordi de ikke have respekteret de engang givne Grændser for den menneſkelige Udvikling. Er dette nu Tilfældet, saa maa Skolen ogsaa rolig kunne staa i de Angreb, som ikke

have Andet end Djebliffets eller Individets Autoritet at støtte sig til og dens Grundvæsen er godt, om det uden Skade kan modtage Forandringer gjennem Indførelsen af nye Midler, der dog benyttes paa samme Maade og i samme Hensigt. Den er da ikke længere Barnet, der skal modtage og lade sig drive fremad, men den er Faderen, der skal rette paa sin Slægt, dels indirekte ved at blive staaende ligeoverfor denne, dels ved at paavise dens Mangler og Feiltagelser.

Har da Skolen **iii** vundet dette Standpunkt? Er dens Organisation grundet paa ovennævnte Hensyn og har den følgelig Ret til at blive trostlig ligeoverfor de mangfoldige Bygmestere, der ville kalfatre paa den? Jeg tror jo, og jeg vil udhæve dette **iii**. Skjønt uden langt tilbagegaaende Kjendskab til dens Tilstand og uden Overvurdering af Nutidens Indflydelse i denne Retning, hvorfor neppe Noget skal dadle mig, vover jeg dog at paastaa, at Skolen som Videnskaben nu frembyder et langt glædeligere Billede end for en Menneſkealder siden. Jeg satte den med Flid i Forhold til Videnskaben; eftersom denne nemlig frembringer nye Resultater, men navnlig nye Anskuelſesmaader af sit eget Væsen, anser jeg det som

Skolens ubetingede Pligt at tilegne sig og følge disse, der jo da netop modificere det Maal, som jeg har kaldet Skolens Regulator. I denne Henseende har Skolen netop i den senere Tid haft en Anledning til at fornyges, som jeg antager den overalt forlængst har grebet med begge Hænder, og det er kanske Misfjendelsen af denne foregaaende Forandring og nu eristierende Forbedring, som fremdeles lader Klager lyde, der nu ere ligesaa uhjemlede som de for 30 Aar siden vilde have været og vare Kjendtegn paa Mænd, der gif forud for sin Tid; jeg mener herved Forbedringer baade med Hensyn til Læremaade og Lærestof.

Medens Methoden endnu dengang var bunden i en traditionel Stivhed, der maaske ikke altid var ligesaa reflekteret som den blev strengt overholdt, medens Stoffet endnu ikke havde modtaget den Behandling, der i den seneste Tid har givet det en mangfoldig fordoblet Betydning som Dannelsesmiddel, har Nutiden høstet Frugten saavel af Løsrivelsen fra det forrige Aarhundredes experimenterende Pædagoger, hvis Systemer nu danne et heldigt Stof til Sammenligning og til derpaa at bygge sig en fri og selvstændig Undervisningsmaade, som af de uhyre Fremstød, navnlig Sprogstudiet har faaet, og som først

har gjort det muligt at udbringe af dette ikke en tør grammatisk Schematismus, men en Vanden befrugtende Kundskab, der paa samme Tid, som den trænger ned i Menneskeaaendens og Folkeaaendens Dybder giver os forbausende rige historiske Resultater, der blive os dobbelt interessante, fordi de indeholde et Vidnesbyrd om den grauskende Vands Gyne til at finde Lov og Enhed der, hvor Alt ved første Øjeblik synes at splitte sig i den mest vilkaarlige Mangfoldighed, som man jo heller ikke før var istand til at komme udover.

Og dog klager man nu baade over Methode og Stof, Noget, som vel rigtignok maa være Tilfældet, da dette for en stor Deel betinger hiin. Saaledes maa man, saavidt jeg kan skjønne, ogsaa forstaa de Reformforsøg, der tildels hente sin Grund fra Forholde, der ligge udenfor Skolens Omraade at bestemme, hvor meget den end kunde ønske det. Hvoraf kommer da trods alt dette den megen Klagen, den fra mange Kanter ytrede Misfornoielse med det, som nu gjælder?

Det er en Lov i den moralske og intellektuelle som i den fysiske Verden, at enhver Kraft har sin Modvægt, og det maa jo saa være; thi Ege vægten vilde ellers ophæves. Det er denne, som bestandig

frembringer en Reaktion, der stiger i Forhold til den større eller mindre Styrke, hvormed den modsatte Retning fremtræder. Dette anvendt paa Nutiden vil jo let forklare os de mange religiøse Bevægelser, der synes at vove og forfleres, jo hyppigere paa den anden Side den udadgaaende Stræben i Menneskelivet skaffer sig Triumfer, der atter bidrage til mere og mere at udvikle denne Stræben. I Modsatning til den rastløse Higen, hvormed Folkene og disses Storaander dagligen arbejde for at forbedre Civilisationens og den materielle Velstands ydre Midler, viser sig ogsaa, skjønt ligetil den seneste Tid især hos os svagt og sporadisk, en Trang til at berige det indre Aandsliv og udfylde det Rum i Hjærtet og Gemmet, som den evige industrielle Spekulation lader tomt og udyrket. Den første Retning er vistnok den almindeligste, ligesom den, fordi den gaar udad, naturligvis ytrer sig mere synlig og paatagelig, og vel ogsaa med større Indflydelse paa Flertallet af Mennesker, men den anden Retning maa ifølge sit Begreb baade glæde sig i de Bedstes Understøttelse og, fordi den rammer Menneskets Væsen der, hvor dette maa søge og finde sin egentlige Værdi, have saameget større Bøgt for os, der ere satte til at udvikle det. Det

følger ogsaa af Sagens Natur, at de første Stemmer ville være meget mere højroftede, meget mere paatrængende og finde en talrigere Flok af Hjælpere og Talsmænd end de sidste, der i Verden kun har faa Tunger at tale med, og hvis Ord derfor ogsaa ere forholdsviis faa og sjældne, om de end ikke mangle indtrængende Kraft, hentet fra en dyb og inderlig Overbevisning. Denne kan imidlertid let falde i to Punkter; den kan enten paa Grund af sit overfyldte Hjærte og kænste sit hist og her noget uklare Begreb — thi den er ikke altid saa bevidst som den er inderlig — forsejle de Skrænker, inden hvilke og den Maade, hvorpaa den bør virke, eller den kan, fordi den føler sin egen Rigdom og det store Maal, hvortil den vil føre, lade sig forlede til ikke at respektere de i Kulturudviklingen givne og begrundede Forhold. Det er ogsaa disse to hver for sig bestaaende Retninger, der, som det let sees, ingenlunde nødvendigviis udelukke hinanden hos den Enkelte, som isolerede ere optraadte ligeoverfor Skolen og ville skaffe sig Plads i den, som det jo i Almindelighed er saare sjældent at to stridige Kræfter ere istand til at fastholde de Fællesheder og forsonende Elementer, som existere demimellem. Det ene Parti, om jeg saa maa kalde det, sin-

der, at Skolen gaar forlidet ud paa at udvikle Hjertesiden i Mennesket og lære det Lykken i Gemyttets dybe Fred, at den hele Undervisning saavel i Indhold som i Form ikke føres tilbage til „Livets Kilde“, men i sin Indretning tildels bliver en Anledning til en større og større Kulde og Yderlighed i Livsanskuelsen; det andet beskylder den for at holde sig for meget til Aanden, 2: Indbegrebet af Menneskets moralske og intellektuelle Evner og i ensidig Omsorg for dennes almene Udvikling at fornægte de forskellige Kundskaber, hvori de finde Undervisningens Frugt og Skolens Maal.

Begge Anskuelser have forunderligt nok det samme Organ, og det er derfor saameget mere paafaldende, at de ikke forlængst have udsundet den Brø, der forbinder dem med en saare let Overgang. „Skolen skal være en Skole for Livet, men er det ikke“ er en Vise, som man saa længe og fra saa forskellige Høld har sunget som sit Program, at man allerede af den Grund maa nære en svag Mistanke om, at Ordet „Liv“ er blevet et af disse gjængse Udtryk, som gaa ind i Almenbevidstheden som noget „klappet og klart“, som noget Givet og Bekjendt, sjønt der maa ske ikke findes Noget, der i den Grad vanskeliggjør

Undersøgelser og forvirrer Begreberne hos det læsende Publikum, som den evige Anvendelse af visse termini technici, der saa langt fra vinde i Tydelighed ved den hyppige Brug, at de tvertimod fordunkles ved den vilkaarlige Maade, hvorpaa Enhver efter sin Opfatning fortolker det saa ofte horte Ord og folgelig anvender det som Tantebetegnelſe. Man kunde kanske endogſaa ſige, at det hele Optraad til Skolen grunder ſig paa en ſlig Miſforſtaaelse. Her være det langt fra mig at paaſtaa, at dette overalt er uden Grund, men jeg mener blot, at dette da ligger i Lærerenſ Individualitet, og mindre heldige Lærere vil den hyperligſte Skoleorganiſme komme til at drages med, og ikke i ſelve Inſtitutionen, der tvertimod baade beſidder ſom Helhed en upaaſlagelig Methode og tilſteder Frihed i Valget af denne. En anden Sondring mellem „Liv og Lys (Skolen)“ har ogſaa den ſenere Tid udhævet maatte mere til Skade end Gavn for en tydelig Foreſtilling om Skolens Væſen og Virkſomhed. Wiſtnok gjælder dette Sidſte hidtil iſær om Almueſkolen (om det er denne, man kalder „Folkeskole“ ved jeg ikke; muligens er dette Navn Antydningen af en ny Skoleopgave, ſkjønt det ſammesteds anvendte Ord „Folkelærere“ ikke tyder derpaa), men

noget Vignende har ogsaa duffet op i Dindommet om den højere Skole og fremkaldt haarde Udbrud mod denne. Skjønt jeg derfor nærmest har dvælet og vil dvæle ved den højere Skole og dennes Forudsætninger, staar dog disse Begreber og Begrebsnuanceringer og hvad dertil knytter sig i en saadan Forbindelse med den hele Skoleindretning, at jeg har anseet det ikke uvigtigt at belyse dem noget nærmere især i Forhold til den første religiøse ideale Retning og de deraf udledede Konsekvenser saameget mere, som den anden Side fra andet Hold og fra denne Skole er bleven underkastet sin Prøve. Hos enkelte Lærere har denne Anskuelse endog fremtraadt rent fanatisk og idet de udtale en fuldkommen Fordømmelse over Skolens nuværende Stof, have de endog kaldt denne om ikke ligeud „ukristelig“, saa dog med Ord, hvis Indhold ikke ligger synderlig langt derfra. Hertil har været knyttet vage Antydninger til nye Undervisningsgjenstande og Læremaader, men de have været saa ubestemte og dertil befyndte inden en saa snever Kreds, at de ikke tiltrænge nogen Imødegaaen hverken for sin egen eller Skolens Skyld. De, som paa denne Vej ville bringe Skolen ene og alene i Kirkens Tjeneste, gjøre sig, forekommer det mig, skyldige i en

dobbelt Fejstagsse, forsaavidt de ikke anerkjende Aands-
 livets Fordringer for sig, og dernæst ikke fatte eller
 ville indromme, at dettes Maal og bedste Frugt, hvor-
 til altsaa dets Udvikling maa sigte og føre, er en
 kristelig Guds- og Livsanskuelse, som man paa ingen
 Maade bedst forbereder ved at holde sig inden en
 snevert begrændset Kreds af Biden, men tværtimod
 fremkalder og styrker ved at hente fra de mangfoldige
 Ytringer af Almagts og Visdommens Bud. Disse
 Sandheder ere saa isjnesaldende, at de synes at maatte
 afvise alvorlige Forsøg af den Art, og jeg skal ikke
 opholde mig ved, hvad der desuden er Flertallet af
 mine Læsere ubekjendt. Førend jeg imidlertid gaar
 over til de før antydede uheldige Forveglinger og
 derpaa grundede Sondring i Tro af, hvad der dog
 hverken behøver eller bør adskilles, maa jeg endnu
 engang gjenkalde i Erindringen, at Skolen for mig
 fremstiller sig som væsentlig forandret og fremadstre-
 den i den sidste Menneskealder, og at det altsaa er
 en Uretfærdighed at tillægge den nuomstunder de sam-
 me Skrøbeligheder, som den nuværende Generation
 lærte at kjende i sin Ungdom. Det er et Fjif, som
 undertiden godt og heldigen anvendes i en Polemik,
 men jeg vil dermed saa langt fra sige, at jeg forkla-

rer dets Gjentagelse her saaledes, at jeg tværtimod erklærer, at jeg antager den fremkommen bona fide enten fordi man ikke kjender den nyeste Tids Skoler eller fordi man af en undskyldelig Jver for sine egne Ideer driver disse saavidt, at man lader Middelvejen bag sig og derfor ikke er istand til at se Fremskridtene til det Bedre, men fremdeles kjæmper mod det Karrikaturbillede, som man engang har opstillet som sin Modstander. En underlig om just ikke uforklarlig Ting er det ialfald, at Fremskridtsmændene, skjønt der fra alle Kanter arbeides for Skolen, og denne vel uden Ubeflæthed kan antages nu at virke med andre og bedre Kræfter end før, dog aldrig se eller udtale dette, men bestandig kun gjøre sine Studerfamertanker til Gjenstand for Unbefaling som ligesaa mange Hjælpemidler mod eksisterende Brøst.

Den ovenfor nævnte Dvervurderen af det religiøse Element i Undervisningens Stof deles dog ikke af Mange; man synes endog at ønske det udelukket fra Skolen, vel nærmest Almuskolen, og dette Spørgsmaal staar da i Forbindelse med Bestræbelsen for at fjerne Kirke og Stat fra hinanden, en Sag, hvorom jeg ikke anser mig kompetent til at udtale Andet, end den almenhistoriske Erfarings Vidnesbyrd. Den

har ogsaa mindre at sige for de højere Skolers Bedkommende, hvor der som før antydet, efter min Mening ganske rigtig, ofres et lidet Timetal paa den særskilte Religionsundervisning, medens jeg ikke nærer Tvivl om, at enhver Lærer anser det for sin Pligt og Glæde at benytte den Anledning til at henpege paa Kristendommen, som næsten ethvert Fag saa rigelig tilbyder. Efter Dissenterloven maa da ogsaa al Vanskelighed her bortfalde, forsaavidt de, der gaa ind under denne, ere fritagne for at deltage i den naturligtvis Statsreligionen behandelende Undervisning.

Alt paa dette Trin Staten igjennem Skolen laader skaffe Garanti for sine vordende Funktionærers (og fra dette Standpunkt maa den jo betragte sine Skoleindretninger) Uddannelse ogsaa i dette Stykke er maaske en Anstødssteen i Nøgles Djne, men da ialfald af en ganske anden Art, og vel neppe bortryddelig, da flere ja maaske de fleste af de forskjellige Sekter ifølge sine Læresætninger maatte fremkalde Forandringer i dens sanktionerede Love, som enkeltvis gjennemførte vilde være oplosende for Samfundsordenen.

Klagerne udtrykkes derimod kortelig ved „Mangel paa Liv og Frihed“, en Korthed, som desværre

gjør, at deres Indhold bliver meget svævende. Skolen skal være livfuld, men kan dog ikke give Liv; den giver kun Lys, og nu kommer man med forskjellige Arter af Liv, som den skal oplyse, retsom disse vare løsrævne fra hverandre og fra Lyset og ikke tilsammen dannede gjensidige Betingelser og Supplemerter. Jeg vil ikke indlade mig paa Ordspil, der maaske kunde blive ligesaa uheldige og lidet bevisende som hvad man har forsøgt fra andre Kanter f. Ex. at Barnet kommer „lyselvende“ i Skolen 2c. 2c., en klingende Mynt, som vistnok kan have taget sig godt nok ud, da den prægedes og udbetaltes, men som neppe taaler nogen Undersøgelse af sin virkelige Gehalt. Dette Slags epigrammatisk Bevisførelse passer godt i Grundtvigs Mund og Pen, fordi man ved at læse ham altid tænker sig den gamle Skald, hvis ligesaa originale Udtryksmaade som Længang kvikker paa samme Tid, som den forbauser, men har noget forskjellig Virkning, naar den vil fremtræde uden disse Antecedenser. Denne Mangel paa Frihed kan forståes, saavidt jeg ser, paa to Maader enten om Læreren og Barnets Frihed i Skolen eller Barnets Frihed for Skolen. I første Tilfælde har Klagen efter, hvad jeg ovenfor har ytret, ikke Meget

at betyde for den højere Skole. Der har jeg udtalt, at den barulige Personlighed er yderst svagt udpræget, at det tværtimod er det ydre Liv og Skolen, som igjennem Læreren udvikler denne. Deraf følger da ogsaa, at Undervisningen paa det Standpunkt, hvor den maaske er vanskeligst, fordi den maa stige mest ned fra den Bognes Udtryksmaade, er mindst indskrænket af Hensyn til Individet, der først her bliver til. Paa et højere Trin holder Undervisningen sig vistnok inden et vist Antal Fag, der er sat i Forhold til hinanden i Tid og derpaa anvendt Kraft, men dels er det vel et Spørgsmaal, om den Halvvoagne er tjent med at føjes i, hvad der hos ham dog endnu maa gjære uden at være Produktet af nogen Klarhed eller Evne til anstillet Reflektion, om han ikke heller bør gives Udgang til igjennem en flersidig Kundskab at skaffe sig den nødvendige Grundvold til at vælge sin fremtidige Retning, dels maa vel Staten anses for at handle baade i sin gode Ret og i sin velforstaaede Interesse, naar den først tænker paa de almene Egenskaber, der ufordres for at udfylde en Plads i dens Organisme og dernæst stoler paa, at hvad der skal have Gyldighed som individuel Stræben (jeg kalder det med Flid ikke „Anlæg“, fordi dette

Udtryk er saare vanskeligt, ja jeg tror umuligt at underkaste Analyse) maa have Kraft nok til at hente Betyrrelse i den forelobige Dannelselse, som det er ønskeligt at enhver Statsborger besidder for ikke at henfalde til en beflagelig Ensidighed. Det er vel ogsaa en Kjendsgjerning, at de bedste Hoveder og dygtigste Mænd have paa Skolen været flinke i flere eller alle Fag. Og endelig skulde undtagelsesvis et ingenium med afgjort Begrænsning fordre en særegen Behandling, saa baade tillader Methodens denne Afvigelse, fordi den som sagt nu i Almindelighed er befriet for den gammeldagse Stivhed og man maa have Grund til at vente af de forbedrede Lærefærdigheder, at disse ogsaa ere istand til baade at ville og kunne benytte dette Fremskridt, der bliver dem selv et Gode, idet det giver dem Udgang til at se og behandle Stoffet fra forskjellige Steder, Noget, som maa være behageligt ogsaa for Læreren, da det er det bedste Middel til at undgaa den Ensformighed, som et indskrænket Gebet maa lade ham Aar efter Aar føle endnu mere end Discipelen, hvem man derfor beflager. Eleven har Ret til at bede sig fritaget for enkelt Fag, og Artium med sine Bestemmelser gjælder kun for den vordende Statstjener, hos hvem dog denne ab-

fulst maaske fordre visse Almene Kendskaber, som det jo ellers staar Enhver frit at erhverve eller ej. Altsaa, er Læreren ikke fri i sin Undervisning efter det nødvendige Behov, er dette hans Skyld og ikke Skolens eller Methodens og at han ikke skulde kunne og ville være det, det har man nu mindre Grund til at formode end før, saaat Klagerne altsaa maatte lyde ikke paa en eksisterende Mangel i Institutionen, men derhen, at en større eller mindre Del af Lærere ikke havde gjort Brug af det Gode, Skolens nuværende Indretning og Standpunkt skjænker dem, og som den andetsteds har adopteret og disse to Ting er, som man let ser, højt forskjellige for den enkelte Lærer.

Forstaar man Frihed paa den anden Viis om Børnens Frihed for Skolen, er vi inde paa Spørgsmaalet om Skoletvang, hvilket hellere ikke egentlig vedrører den højere Skole, saasom Staten her jo ingenlunde tvinger men blot indbyder til at gaa ind paa en for begge Parter nyttig Kontrakt, men dog staar i et saadant Forhold til Skolen og dennes Betydning og Virkemaade i det Hele, at man ikke vel kan lade det upaaagtet. Den kirkelige Side af Sagen ønsker jeg ogsaa her holdt borte, skjønt jeg maa tilstaa, at jeg ikke hellere i dette Stykke kan finde Grund til at

undlade ikke „Tvang“, men Forsøg paa at føre paa den Vej, som Staten, der er en moralsk Person, anerkjender for den rette; jeg vil ogsaa lade dets statsborgerlige Betydning uberørt, skjønt den senere Tid mere og mere synes igjennem Lovgivning og andre Foranstaltninger at udtale Nødvendigheden og Retmæssigheden af den Satz, at den Enkelte maa agte og bøje sig for det Almene, og kun se, om det ikke er en for Individet nyttig Indskrænkning, hvortil Staten har Ret eller bedre Forpligtelse.

Paa Forhaand maa jeg bringe i Erindring, at Udtrykket „Skoletvang“ er at forståa højest uegentlig. Ingen er tvungen til at benytte de offentlige Skoler. Enhver kan besørge sine Børns Undervisning selv eller ved Andre endog uden, at Staten har noget Indseende med disse's Kapaciteter, en Frihed, som jeg kanske tør forudsætte allerede bevisligen har gjort megen Skade ved at frembringe et Kul af navnlig Elementarlærere, som have grebet dette Erhverv som det sidste Halmstraa efterat have lidt Skibbrud. Kun den, som **ingen** Undervisning faar, siger Staten, **skal** ind i Skolen. I denne Sagens Stilling bliver Tvivlen altsaa egentlig den gamle, om Staten skal være myndige Folks Formyndere. Man smiler kanske endog

af en saa gammeldags Mening, men jeg kan ikke Andet, end besvare den bekræftende i dette Tilfælde. Her tales der nemlig ikke om rorligt Gods eller privat Eiendom, over hvilken jeg gjerne indrømmer Enhver saa megen Ret som muligt, uagtet det visseelig maa være fuldkommen rigtigt, at han ogsaa for denne sin Benyttelse staar sin Familie til Regnskab, saaat Staten paa dennes Opfordring kan skride ind og hindre en ufornuftig Splittelse af Ejendom, som jo er Statens og Familjens Grundlag; det er ikke Selvbestemmelsen, man angriber, men man handler for Børn, Individier, der skulle blive selvstændige Mennesker, for hvem Forældrene vistnok ere ansvarlige for Gud og, om vi vil, i Forhold til disse selv, men dog ikke i Forhold til Staten, ligesaalidt som dette Forældrenes Ansvar frit dem enten for Gud eller deres engang vaagnende Anger og bebrejdende Selverkjendelse. Skal da Staten der, hvor Forældrene vel ikke i bogstavelig Forstand kunne kaldes med de Navne, som berettiger til Umyndiggjørelse, men hvor de dog fortjene dem, saasom de lade det mangle paa den vigtigste Omhu for sine Børn, stiltiende lade disse gaa uden nogen Hjælp? Patria potestas er indskrænket, men Bibeholdelsen af denne Ufrænfelighedstilstand sy-

nes sandelig ikke at staa meget tilbage for Indrømmelsen af den mest vilkaarlige Dispositionsrret over Bornenes Liv og Fremtid. Forskjellen er den, at det nu gjælder Mandens Liv; det gjælder et Liv, fuldt af Anger, og selv om denne ikke indfinder sig, fuldt af Uvidenhed, Feiltagelse og Branglære, som man har al Grund til at tro vilde være undgaaet, hvis en Samfundsmyndighed havde haft og benyttet Retten til at modvirke de uheldige Forhold, der maa bære Skylden for det. Bismok lyder det godt nok, at Staten ikke har Forældres Hjærte og derfor heller ikke kan have disses Ret, men Sagen er dog vel egentlig den, at Staten her i Gjærningen viser, at den har Hjærte for de Smaa, medens Forældrene ialfald gjemme det meget dybt for den sunde Fornufts Indvirkning; thi det er som sagt kun de, der **ingen** Undervisning faa, som Staten tvinger ind i sine Skoler. Livet trænger til Lys, heder det, men i dette Stykke lader man til ikke at besolge sin egen Grundfættning, da man overlader det uden Kontrol til Enhvers Godtbefindende at tilfredsstille denne Trang ikke alene for hans eget Bedkommende, men ogsaa for Deres, hvis naturlige Forsorger (Tilfredsstiller af de nødvendige Behov) han er. Staar Satsen, og det

gjør den utvivlsomt, saa maa dog den første Følge deraf være, at denne Nødvendighed ligesaavist maa tilfredsstilles, som naar Staten ved overordentlige Foranstaltninger søger at redde for Hungersnød, Pengetrang &c. og overordentlig maa Anvendelsen af dens Magt i dette Tilfælde blive, det baade tror og haaber jeg, naar Magten først er der, medens man med Kjendskab til vort langstrakte Lands forskjellige isole- rede Beboere ganske snart vil indrømme, at Bevidstheden om, at der ikke gives en saadan Magt, vilde have sørgelige Virkninger. Bore Næringsforholde &c. ere langt fra saa udviklede endnu, at derigjennem kan haabes fremvirket Erkjendelsen af Kundskabens Nødvendighed og det eneste Middel hertil maa da vel være at fremstaffe selve Kundskaben, for at dens Besiddelse, naar den engang er bleven almen, kan prøves og selv stadfæste sin Ret. Hermed være det ikke sagt, at paa denne Maade nogenstunde en Tilstand opnaaes, hvori Baandet kan hæves, men Tilnærmelsen hertil vundes (og denne er vel Alt, hvad man som Mennesker kan fordre eller vente) da ved Midler, der netop fritage den Enkelte eller enkelte Generation for at være Luffer. Naar Legemet er sygt og afviser Næring, helbreder man det ikke ved at lade det følge sin Lyst og

sulte, men man sætter det paa en forstandig valgt Diæt.

Amerika og England anfører man vistnok som bevisende Exempler for denne Frihed, men dels er i det første og vel i begge Lande Forholdene i forskjellige Henseender neppe saaledes, at vi vilde ønske dem ligedan hos os, dels kan denne Mulighed forklares paa Grund af den uhyre rivende Fart, hvorved al materiel Virksomhed der udvikler sig, hvorved Alle tvinges til at tilegne sig en Del af dennes Resultater (og dertil fordres Udvikling) ligesom Sønnen hos os maa lære at styre Plogen, styre Baaden og haandtere Gissesnøret, hvortil desværre ikke fordres nogen Dannelse eller Kundskab.

Det sidste Argument, som man endelig atter paa Individets Bekostning anfører, at det kun er ved Frihed og deraf følgende Strid at Sandheden kan sejre, har heller ikke saa Meget at betyde, naar man ser hen til at det er en historisk Erfaring, som det er begrundet i sig selv og det ene Unskelinge, at Tvivl og Fremstridt, Kamp og Reformer maa bygge paa Kjendskabet til det, man vil forsvare eller bekjæmpe eller reformere. At bygge paa Intet er dog værre, end at bygge paa Sand, baade i moralsk og intellek-

tuel Genseende. Livet maa have Lys, hedder det, som før sagt, og uden Lys sygner altsaa Livet hen, og det ethvert Liv, hvis man ellers forstaar dette virkelig store Ord. Men skal og maa Livet have Lys, saa er jo derved baade Skolens Nødvendighed givet, og den Frihed, der holder sig fri fra Skolen, en stadelig Frihed. At nu Skolen maa være livfuld og Undervisningen levende, om just ikke aldeles løsrevet fra ethvert Bogbrug, erkjender visseelig enhver Skole og enhver Lærer og praktiserer dette saagodt han kan, men her bliver der naturligvis atter Mangler, som ingen Methodik og ingen Skoleanordning kan afhjælpe. Man har vistnok hørt endogsaa den Mening ytre, at Børnene skulde spørge, Læreren besvare og belyse disse Spørgsmaal og Ingen kan nægte, at det er baade fri og levende Undervisning i højeste Grad, men om Noget vil holde paa den, om ikke dette som meget Andet er optimistiske Ideer, der tage sig godt ud paa Papiret, men i Virkeligheden er Umuligheder eller kun vilde føre tilbage til visse filantropiske Principer, som vi kan være velfornøjet med at være kvit, er en Tvivl, som ikke er meget vanskelig at løse. At man ikke skulde have Grund til at klage over ethvert menneskeligt Arbejde, vilde være en taabelig

Paastand, men at overføre paa Ideen og Principet, hvad der angaar den Enkeltes Gjennemførelse heraf, er heller ikke, som det bør.

Med alt dette er dog nok ikke Meningen saa at forstaa. Den højeste Art af Liv, eller det højeste Livstrin, som man kalder det, bestaar i en indre oplivende Kraft og folgelig er det vel Tanken, at denne kan erhverves uden Kundskab, uden Skole eller omvendt, at Kundskaben, Skolen ikke giver denne; saa maa det ialfald være, hvis heri skal indeholdes nogen Anse over den. Hvad nu det første Spørgsmaal angaar, saa ligger det udenfor vor Dom og Afgjørelse, og denne umiddelbare Paavirkning oven eller indenfra er en Størrelse, som ikke kan tages med i Besømmelsen af de menneskelige Indretninger; at den almindeligvis har sine Forudsætninger, hentede fra de jordiske Forhold, tør jeg kanske uden Banfelighed saa indrommet. Det Andet er for Skolen et Livsspørgsmaal, hvis uheldige Besvarelse vilde være en Dødsdom over den bedste Del af dens Virksomhed; thi det gjælder ikke alene det højeste Livstrin, men det gjælder Mændens, Menneskets Liv i Almindelighed, at Hjærtets Varme er Hovedsagen. Jeg kan ikke undlade her at falde i Grindring en Erkjendelse,

der som Parallel paa Grund af den nyere Videnskabs Naturanskuelse bliver højest interessant og paaafaldende. Lys- og Varmestraalerne ere de samme; det er, om man saa vil, Lyset, der giver Varme, ialfald det samme Stof, de samme Straaler, kun fatte i en forskjellig zittrende Bevægelse. Dette Fænomen er uetop tilsvarende til hvad der er Tilfældet med Skolen og det faar upaatvivlelig en større Betydning end en almindelig Sammenligning, naar vi lægge Mærke til Lovmæssigheden saavel i den hele Natur som Overensstemmelsen mellem de for denne og den menneskelige Aand givne Love, der jo begge ere Frembringelser af den samme skabende, fornuftige, verdensstyrrende Gud. Aanden faar efter dette Varme, idet den faar Lys ligesom Naturen.

Hermed er det ingenlunde sagt, at Livet ikke kan skjænke Lys og Varme uden Skolen, men idet Skolen optræder ordnende, forøgende ligeoverfor det udenfra virkende Stof, indbefatter den ogsaa i sig begge dettes Virkemaader, der desuden vistnok kunne, men ingenlunde maa adskilles. Denne indre oplivende Kraft, denne Hjærtets Varme udgaar fra Sands for alt det Skjønne, der aabenbarer sig i den ganske Verden og fylder os med Beundring for dets Dphav, Kjær-

lighed til den uendelige Visshed, som deri fremlyser, Kjærlighed til vore Medskabninger, med hvem vi have faaet Del i alle disse Goder, som selv ere en Del deraf, og en deraf følgende Vilje og Evne til i dem og os, i den hele Skabning at se ikke hensigtsløs henkastede Atomer, men Bæfener, der gjensidig gribe ind i hinandens Bestaaen. Den er ikke Andet end en paa Kjærlighed til det Gode grundet Stræben for dettes egen Skyld, en Stræben, der aldrig gaar tabt, fordi den ved, at den har Løn i sig, fordi den rundt om sig i Fortid og Nutid ser Beviser for, at den, som ikke lader sig rokke i sin Kamp, ikke tvivler i sit Fald, hans Liv har ikke været unyttigt, men silde eller tidlig spirer det Frø, som han har saact, men Andre vandet og fredet, op til et herligt Træ. At Gud kan gjøre den Svage stærk, udelukker dog ikke, at denne baade bør og skal og kan efter Evne bøde paa sin Svaghed og ved Anvendelsen af de dertil passende lad os kalde det anviste Midler nærme sig did, hvor intet Menneske kan komme. Det gjælder altsaa, om saadanne Midler gives og hvilke da disse ere. At det er dette Almene, det Etiske, det, som man erkjender som Betingelse for ethvert Liv, man ved Skolen søger at udvikle i Mennesket, ligger alle-

rede deri, at Skolen ialfald ligetil den sidste Tid ikke har behandlet væsentlig Elementer til de forskjellige Livskundskaber, men derimod har valgt sit Stof efter Sjælens naturlige Udviklingsgang som Maalestof og følgelig har optaget kun, hvad der ifølge denne ansaaes for at tiltale det barnlige Gemyt ikke blot som Biden men ogsaa som Gjenstand for Indbildningskraftens og Fantasiens Virksomhed. Er det nu sandt, at Barnets Forestillinger blive opfattede igjennem denne og ikke igjennem Forstandens Reflexioner, at det fremdeles er Fantasien, der giver Barnet dets livfulde Sprog, lader det se Fremtiden i et glimrende Forhaabningslys, saa kan det vel ikke nægtes, at denne Befrugtelse saa langt fra er dræbende for „Livet“, at dette først ved denne vækkes og faar sin Kraft og sit Mod til at arbejde fremad, at Lyset giver det Barmen, idet det oplader for den Unge dunkle Billeder, som han kan udstyre med de rigeste Farver.

Paa dette Punkt maa altsaa Spørgsmaalet blive, om da Skolens Fag virkelig har disse Egenskaber. Det er jo, som bekjendt, Fortællinger, Eventyr, der især fæste sig i Barmesjælen, og af denne Grund anser jeg det her for en Fordel, at Skolens Fortællinger spille i en længst forgangen Tid. Skolens Di-

sciplotiner ere jo i en Hovedsum sproglig = historiske. Sine gamle Sagn om Menneskets Barndom, hvori Barnet indføres, og som har og maa have saa Meget tilfælles med dets egen Opfatningsmaade af de omgivende Fænomener, maa dog allerede ved det fjerne Tidrum det dunkle Mørke, der omgiver dem, og som Læreren langt fra bør borttage, nærme sig Eventyrets Tryllescener og lade en vid Mark aaben til Udføldelse og Bearbejdelse af den livlige Barneaand. Disse græske og nordiske halv mythiske halv heroiske Digtninger fremstille jo netop en spillende Fantasiens Billeder og Forbindelsesmaade, thi Folkene ere jo Børn som Mennesket er Barn og underkastede den samme Udviklingsgang. Langt anderledes vilde det være om man begyndte der, hvor man senere kommer hen, nærmere Nutiden. Her er Illusionen borte; Figurerne fremtræde i bestemte Omrids og det bliver her Nøjagtigheden i disses Opfatning, der er et Bidue saavel om Fantasi som Klarhed til at holde denne inden det ved Omgivelserne bestemte Udstyr. Fantasien og Hukommelsen ere hinandens Supplemen-ter saaledes, at denne altid har sin Andel i hins Virksomhed. Og endelig paa det sidste Trin, naar Barnet nærmer sig Unglingsalderen, indtræder ogsaa Reflektionen,

men ikke en ensidig abstrakt Tænkering. Ivertimod øves den paa et Stof, hvis dobbelte Righoldighed giver Forstanden Anledning til Granskning, ligesom den giver Forestillingerne tilstrækkelig Fylde. Behandles nu Fagene paa denne Maade, og det baade kan og bør de, saaat de give Stof til de forskjellige Arter af Virksomhed, som Aanden paa sine forskjellige Stadier anvender, til samme Tid, som de skaffe en Kundskab, hvoraf Livet kan hente Erfaring og Styrke i sine forskjellige Prøver, kan det vel ikke fejle, at dette Lys er en Barer af det indre Liv, som uden det vilde tabe Iveren for sin Stræben, at det giver Varme og opildner Hjærtet ved at give det levende omfattende Interesser, der hvile paa den ved Kundskaberne frembragte Bevidsthed om, at Mennesket ikke er alene for sig selv, at Gud vistnok har givet os et Maal i os, men at dette vinder i Betydning og bliver os dobbelt kjær, naar det kan knyttes sammen med en større eller mindre Del af Menneskeheden. Lysen giver Liv, idet den aabner vort Dje en videre Synskreds, saaat vi ikke heusynke i en egoistisk Sløvhed, der kun lader os se og tænke paa Dagen, Steedet, Huset, men føres til en varm Deltagelse i en større eller mindre Kreds's Anliggender. Jeg maa

her gjentage, hvad jeg for har sagt, at den enkelte Lærer, ikke Skolen bærer Skylden, hvis Fagene ikke saaledes benyttes. Bistnok kan en Kundskab være ufrugtbar for Hjærtet, men enhver Kundskab er ogsaa stiftet til at bibringe os Hjærtefrugt, fordi den altid knytter Mennesket til sin Gud og til Verden, og deri bestaar jo Mandens Liv.

Der staar nu kun tilbage en af de Ytringer, hvorigjennem en ideal Livsanskuelse, der maaske har løsrevet sig for meget fra den ved Kulturens Gang givne Samfundsorden, har villet gribe ind i Skolens Liv. Jeg mener herved de af Hr. Rektor Holmboe i et forrige Aar udgivet Program fremsatte Anker over Børnens tidlige Skolegang og den Maade, hvorpaa Undervisningen drives i de første Skoleaar. Disse Anker grunde sig dels paa den efter Rektorens Mening derved stede Foregriben af den naturlige Udviklingsgang og en deraf følgende Tilintetgjøren af Børnens Livsfriskhed, dels paa de Hindringer, som derved lægges i Vejen for en sund Udvikling af Familienlivet og det uden Nødvendighed, saasom Forældrene selv, uden Skade for Børnene og sine egne Sysler, skulde kunne være disses Lærere.

Jeg er overbevist om, at Hr. Rektoren med van-

lig Humanitet vil finde det aldeles i sin Orden, at jeg efter Evne i al Korthed forsøger at begrunde den Meningsulighed i dette Stykke, som jeg har havt Anledning til at udvikle for ham.

For at gribe Kjærnen i Tingen, saa vil jeg strax indrømme Hr. Rektorens Fordringer, hvis de Forudsætninger, hvorfra han gaar ud, i alle Maader kunne siges at være forhaanden. En sund Udvikling af Familjelivet er for Menneske og Stat en saa vigtig Sag, at ethvert dertil sigtende Middel maa være værd den højeste Grad af Opmærksomhed, og Sagen bliver da, om denne Udvikling paa den angivne Maade kan ske uden Skade for nogen af Parterne. Den fra Undervisningsmaaden hentede Grund maa ialfald blive af anden Rang, ligesom den maaske paa Grund af, hvad jeg dels ovenfor har sagt, dels nedenfor skal tillade mig at tilføje, heller ikke for Tiden kan siges at have nogen særdeles stor Beviskraft. Børnene adskilles nu fra Forældrene, medens de ved en efter Rektorens Ønske i Hjemmet nydt Undervisning selv vilde have den samme Fordel som nu, og desuden danne et Tilfnytningsbaand mellem Familjens ældre Medlemmer.

Lad os for det Første se paa Forældrenes af

Samfundsforholdene betingede Stilling. „Det er trange Tider, vi lever i“, er blevet et Ordsprog og har som alle Ordsprog havt den Skjæbne, at man ikke længere dvæler ved dets hele Betydning; i Sandhed, det er trangt og det er ikke for at klage over Noget, hvori der ligger en Opfordring til frejdig og velforberedet Stræben, som, fra hvilke Kilder den er udgaaet, dog er baade nødvendig og nyttig, at jeg gjentager dette, men for at udhæve, at der nu udfordres ganske andre Anstrængelser for at hævede en Plads i den store Brimmel, der træder hinanden paa Fødderne, end dengang, da Næringskilderne endnu vel vare lidet udviklede, men Virksomheden var indskrænket til Faa, som derfor deri uden synderlig Banstelighed fandt Underholdning. Vi behøve kun at kaste et Blik rundtom for at se den Travlsbed, hvormed Alle færdes i sine forskjellige borgerlige Systemer, og dog hos os endnu i mindre Grad end andetsteds, ligesom vi ikke have feget indigjennem mangen Dør, før vi have opdaget, hvorledes den flittige Husmoder tidlig og sildig til enhver Tid af Dagen snart deltager i Mandens Arbejde, snart beserger de Dele af sine Forretninger, hvorpaa den borgerlige Eksistens for en stor Del beror. Det er ganske ikke engang nød-

vendigt her at gjøre opmærksom paa, at jeg hovedsagelig ja udelukkende tænker paa Byerne, der vel ogsaa ere de Steder, som Rektoren nærmest vil ramme ved sine Anker; ialfald antager jeg, at Landet ikke i denne Henseende kan stilles lige med Byen, da Forholdene baade i saamange Maader ere forskjellige og denne Forskjel desuden virkelig har faaet sin Ret, idet Børnene der igjennem en Mangfoldighed af Paa-virkninger, som de have forud for sine Kammerater i Byen, erstatte og kunne erstatte den tildels manglende Undervisning. At nu i Byerne det ovenfor Udtalte passer paa den store Middelstand, at Livet for denne er og maa være et flittigt Erhverv, vil visse- lig erkjendes og skjønt dette ingenlunde udelukker, at Enkeltmands og enkelt Familjes Stilling kan være heldig nok til at give dem baade Tid, Lyst og Evne til at undervise sine Børn, vil det let sees, hos hvor Faa disse Betingelser kunne være tilstede, hvilke dog alle ere absolut nødvendige, hvis ikke Barnet skal lide under Forsøget. Skulde det nemlig selv kunne tænkes, at Dagen for Alle afgav saa mange ledige Timer, at Barnet for at faa hvad man kalder Under- visning, ikke behøvede at forlade Hjemmet, saa er dog ikke dette nok. For det Første maa det vel an-

sees for et Gode, at den Barnet ofrede Tid ikke er nogle Djeblikke, som man nu og da til forskjellige Timer af Dagen kan affe fra den daglige Dont; det vil sikkerlig ikke heller være heldigt, om denne Tid maatte rette sig efter hver Familjes Befvemmelighed og saaledes være en ofte for Barnet ubekvem Del af det's Dag, og dog vil dette oftest blive Tilfældet i alle de Kredse, hvor Arbejdet ikke har sit bestemte Klokkeslet, men maa gribes og drives, saalænge Tiden og Omstændighederne tillade det, medens det er et ikke uvigtigt Hensyn, at Barnet allerede tidlig lærer at agte den Orden og Regelmæssighed, som ethvert Arbejde fordrer, selv det, som er påsæligt for dem. Intet er værre baade for Læreren og Discipelen end Udsættelsen fra den ene Time til den anden; Intet giver Barnet mere Affmag for den Smule Alvor, der ogsaa for dem maa lægges i Livet, end naar det ser, at dette Alvor dog ikke er mere Alvor, end at det maa staa tilbage for saameget for ikke at sige alt Andet, som det ser den Bogue agter, fordi han nu engang maa det. Og desuden maa vi erindre, at Forældre dog først og fremst ere Mennesker, at de som saadanne trænge til Hvile, og selv om de ikke ville have den, dog maa tage den, fordi deres Kræf-

ter engang ere elastiske og derfor vel kunne anspændes, men ogsaa nødvendigvis atter trække sig sammen. Med andre Ord, selv om de efter en anstrængende Dag endnu skulde være i Besiddelse af den Lust og altsaa forsøge at fremdrive det Liv, som overalt findes i Undervisningen, men allermeest paa dette Standpunkt, hvor det almindeligvis ikke er Stoffet, der kan oplive Læreren, men omvendt ham, der skal beaande det og afvinde det Interesse, saa mangle de dog Evnen baade dertil og til at afpasse sine Ord efter den Hørendes Modtagelighed. Dette er for mig en vægtig Grund til at fravige Hr. Rektorens Mening. Jeg anser ingenlunde den elementære Undervisning for en let Sag, som det er givet Hvermand heldigen at øve. Bistof synes det, som om mange Forældre gjøre det, idet de kjøbe den der, hvor den sælges billigst, og forsaavidt passer ikke dette som en Undskyldning for dem, men at de heri gjøre ilde, det tror jeg nok Alle og ikke mindst Rektor Holmboe vil være villig at indrømme. Jeg hører vel den Indvending, at Moderhertet her er den bedste Leder, men idet jeg betvivler dets Dygtighed hertil, skal jeg forbeholde mig senere med nogle Ord at omtale de for vor Tid særegne Omstændighe-

der, som endmere tale herfor. At kunne lege med Børn er for den Børne vanskeligt, og at kunne lede deres Leg, saaat den bliver indholdsrig, er visstelig en saare sjælden Egenskab, der fattes mangen Lærer, der paa et højere Trin i Skolen er en dygtig Mand, ja endog er ham umulig at erhverve, fordi dertil udfordres visse engang tilstedeværende eller ikke tilstedeværende Forudsætninger.

Ideetheletaget er Pædagogiken en Videnskab og Undervisningen en Kunst, er endvidere Undervisningen, der skal tiltale den barnlige Aand, i dobbelt Henseende en Kunst, saa indser jeg ikke, at denne kan anbefales lagt i enhver Faders eller Moders Haand uden, at man derved udsætter Børnet for en fejlagtig Behandling i den Periode af dets Udvikling, da Fejlene kanstke have de skadeligste Følger, fordi Hjertet endnu er et saa blødt Bøg, at selv det sigeste Tryk efterlader et dybt Præg. Forældre have undertiden Egenheder, men Staten skal sørge for (og det er dens Fejl og hos os maastke dens Mangel, at den ikke gjør det), at Læreren ikke har dem, det vil sige saadanne, der ville influere uheldigt paa Eleven.

Dg dog burde man muligens endda lobe denne Rejse, hvis Følgerne af det modsatte Forhold skulde

være med Nødvendighed, hvad Rektoren forudsætter, hvis det virkelig skulde være et medvirkende Moment til den Løsning og Slappelse af Familiebaandet, som Alle nok ere enige med ham i at beklage, og hvis paa den anden Side Børnenes Livlighed og Fantasi herved skulde sættes i Fare. Jeg tror imidlertid at en Betragtning af, hvad der virkelig finder Sted, ogsaa her vil berolige os.

Børnenes Skoletid har man alt længe indseet Nødvendigheden af at indskrænke, og der er i saa Henseende udrettet Adskilligt, men navnlig har man fra den Tid, da Elementærskolen blev en Gjenstand for den almene Opmærksomhed, stadig havt for Øje, at her maatte Gutten fremfor Alt ikke slide for meget paa Bænken. Undervisningstiden har derfor her altid været forholdsvis kort og naturligvis henvist til de mest passende Dele af Dagen, hvad enten den nu koncentrerer sig paa Formiddagen eller deles i To, hvilket Sidste dog kanske her er det Heldigste.

Alt nu Børnenes Fraværelse fra Hjemmet i disse Timer skulde gjøre dette fremmed for dem, forekommer mig ikke sandsynligt, (de vilde jo ialfald sjælden tilbringe dem sammen med Forældrene), og paa den anden Side, at derved skulde efterlades et tomt Rum

i Forældrehjærtet, er heller ikke meget rimeligt, naar vi erindre os, at begge disse netop i denne Tid have sin Arbejdstid, ere sysselsatte hver paa sin Kant, saa at det endog vilde være dem vanskeligt at have det tilbørlige Opsynd med dem, (dermed ingenlunde sagt, at man blot herfor eller kanske endog for at blive dem kvit, skal sende dem i Skolen, skjont dette, hvor saadanne Anstuelser gjælde, bliver endmere fornødent) end sige bestjæftige sig med dem og gjøre dem alene til Gjenstand for den kjærlige Opmærksomhed, som rigeligen baade kan og maa ydes dem i Samværets Timer, der vistnok ikke paa Grund af Børnenes Udebliven blive saa eller korte. At Forældre ved disse Skillingers Udgift skulde anse sig dispenseret fra videre Omsorg for sine Smaa, er dels Noget, som hverken direkte eller indirekte staar i Forbindelse med deres Skolegang, dels melder sig uvilkaarlig den Tanke, at saadanne Fædre og Mødre i Tilfælde end mindre vilde udfylde den Plads, som Skolen nu har i Børnenes Udvikling, og at den altsaa her er dobbelt nødvendig.

Bed hvad hidtil er sagt har jeg væsentlig søgt at imødegaa de af Hr. Rektorens Klager, som ramme Forældrene og de Lærere, der med mig have an-

seet Elementærskolen for et Gode, og altsaa arbejdet for samme, da Staten som bekjendt endnu ikke har antaget sig den. Hr. Rektoren anker imidlertid ogsaa over denne selv, forsaavidt som han antager, den tilintetgjør Bornenes Livsfriskhed. Det gjælder her at godtgjøre, dels at Elementærskolen som Skole ikke fortjener denne Bemyndning, dels at den, saaledes som den nu er, hvor den er anbetroet samvittighedsfulde Mænd, ikke gjør det.

Det Første er imidlertid indeholdt i det Sidste; thi at selve disse Timers Inde- og Stillesiddende (og ingen af Delene er eller behøver at være uafbrudt) skulde virke did, kan neppe være Meningen, saafremt en lignende Tid alligevel maatte tilbringes omtrent paa samme Maade, og Arbejdet maa erkjendes valgt efter fornuftige Hensyn. I denne Henseende er jeg saa heldig at kunne tilfredsstille Hr. Rektorens Forordringer. Der er en ganske mærkelig Overensstemmelse mellem hvad den nuværende Elementærskole (jeg mener altid den ordentlig organiserede og er fuldkommen enig i, at mange af vore saakaldte Skoler af den Art ere yderst uheldige og skadelige og værd at dø) præsterer og hvad Hr. Rektoren ønsker som Gjenstanden for den første Undervisning.

Stof og Methode falde paa det Nøjeste sammen med den forfattede Skildring deraf, som indeholdes i hans lille Skrift, og det vilde være mig en dobbelt Fornøjelse at paavise dette, hvis jeg ikke maatte frygte forat gjøre mig skyldig i en Gjentagelse af, hvad jeg ovenfor har sagt. Landsevrnerens naturlige Udviklingsgang respekteres, idet baade F a g (?) og Behandling fuldkommen er afpasset efter Alderen og det endog netop saaledes, som det af Holmboe er foreslaaet. Jeg behøver i saa Henseende kun at henvise til et af Hr. Riisen i sin Tid udgivet Program, hvori ogsaa findes en temmelig nøjagtig skizzeret Plan for Elementærskolen, som han først organisk har forbundet med den øvrige Skoleindretning.

Naar man endelig til Støtte for Elementærskolens uheldige Indflydelse paaberaaber sig Frankrigs og Englands Samfundsliv vel nærmest i Byerne, skal jeg antydningssvis paapege, at Grunden til denne Forskjellighed maatte ligesaagodt kan søges i meget gamle historiske Fakta, der betinge den nuværende Tilstand, som atter kun igjennem en fuldkommen Omvæltning og neppe da kan forandres. Desuden er der en Skjæbhed, der fra Frankrig har udbredt sig over den øvrige Verden og som utvivlsomt baade der og

andetsteds bør bære Skylden for en stor Del af Rectorens Anker over Familjelivets Slappelse og det er, hvad han selv beklager, den Retning, Kvindefjønnet's Opdragelse har faaet.

Den misforstaaede Stræben for at Dottrene overalt skulle blive Sprog lærere &c. &c., ifølge hvilken deres Udvikling løsriveres fra deres naturlige Fremtidsforhold, kan ikke Andet end virke skadeligt, naar de engang skulle indtræde i disse. Det er et Lykke træf og ikke en Folge af deres Opdragelse, om de da ere istand til at se sit Livs Maal og Virkefreds i en Sfære, som de paa Forhaand ere fremmede for, ja maaske endog have ringeagtet, fordi man paa Forhaand har gjort Alt, hvad man kan, for at bringe dem til at opfatte sit Kald anderledes. Om den bestedne Færden i Livet da bliver dem lidet tilfredsstillende, kan man derfor ikke dable kun beklage dem, men at dette maa give det huslige Liv en egen Farve og det i mange Stykker ligger ligesaa nær, som at det da ikke er ved dem, man gjør den elementære Skoledannelse overflødig.

Foranstaaende Bemærkninger have paa Grund af ydre Omstændigheder i al Hast faaet sin Form og de vilde sikkerlig bestandig være blevne kun mine Tanker, hvis ikke Hr. Rektor Holmboe havde ønsket, at Skolen iaar som sædvanlig skulde give sin Skjærv til Jdeudvejlingen mellem Lærerne.

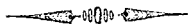
For nærværende Tid undervises her ved Skolen i de Fag, som hosføiede Tabel udviser, og af nedestaaende Lærere:

1. Rektor Holmboe underviser i Græsk i Skolens 3 øverste Klasser, og har desuden indeværende Aar læst Horats i øverste Klasse.
2. Overlærer Schønning har i 2den og 3die Klasse læst Phædrus, i 4de Klasse undervist i latinisk Stil og Grammatik, og i 5te Klasse læst Dvid og latinisk Grammatik, samt besørget Undervisningen i Historie og Geografi i 1ste og 2den Klasse.

3. Overlærer Bjørset læser Cornel og Casar i 3die Klasse, Casar i 4de, Livius i 5te og al Latinen i 6te Klasse, samt underviser i latinsk Stil i 5te og 6te Klasse.
 4. Adjunkt Løberg underviser i Mathematik igjennem den hele Skole.
 5. Adjunkt Jordan underviser i Religion igjennem den hele Skole, samt i Hebraisk i øverste Klasse.
 6. Adjunkt Henrichsen læser Latinen i 1ste og Cornel i 2den Klasse samt Fransk i Skolens 4 øverste Klasser.
 7. Adjunkt Steen læser Modersmaalet igjennem alle og Tydsk i de 3 nederste Klasser.
 8. Adjunkt Reehorst læser Historie og Geografi i de 4 øverste og Tydsk i de 3 øverste Klasser.
- Undervisningen i Gymnastik ledes af Lieutn. Døschner, i Skrivning og Tegning af Hr. Schrøder, og i Sang af Kantor Schediwy.
-

Tidfordelingen.

	6. Kl.	5. Kl.	4. Kl.	3. Kl.	2. Kl.	1. Kl.	Timer.
Latin	8	9	8	9	9	9	52.
Græsk.....	4	4	4	=	=	=	12.
Hebraisk.....	3	=	=	=	=	=	3.
Norsk.....	3	2	2	3	3	3	16.
Tydsk.....	2	2	2	2	2	2	12.
Frausk.....	2	3	2	3	=	=	10.
Religion.....	3	3	3	2	2	2	15.
Geografi....	1	2	2	2	2	2	11.
Historie.....	2	3	3	3	3	3	17.
Mathematik..	4	4	4	4	3	3	22.
Skrivning...	=	=	=	2	(2	2)	6.
Tegning....	=	=	(2	2)	(2	2)	8.
Gymnastik...	2	2	2	2	2	2	12.
Sang.....	1	1	1	1	2	2	8.
	35	35	35	35	32	32	204.

Na Rektors, Medlæreres og egne Begne giver jeg mig herved den Ære at indbyde Elevernes Forældre og Foresatte samt Enhver, som interesserer sig for Ungdommens Undervisning, til ret ofte ved sin Nærvarrelse at glæde og opmuntre saavel Lærere som Elever under den offentlige Examen, hvilken iaar afholdes i den Orden, som hosfoiede Tabel udviser.

Bergen den 18de Juni 1853.

J. Steen.

Bed Skoleaarets Begyndelse havde Skolen, fordelt i **6** Klasser, **96** Disciple; i Aarets Løb ere 2 døde og 8 udgaaede. Af de tilbageværende 86 blive følgende 3 med Testimonium fra Skolen dimitterede til Universitetet:

1. Mathias Rennord, Søn af afdøde Sognepræst til Judre-Holmedal i Bergens Stift, Provst J. Rennord, f. 5te September 1832.
2. Frederik Steen, Søn af Toldkasserer Jon Svabo Steen i Bergen, f. 19de Januar 1836.
3. Ernst Sars, Søn af Sognepræst til Manger i Bergens Stift Michael Sars, f. 11te Oktober 1835.

Tabel,

hvorefter

den offentlige Examen afholdes i Bergens Kathedralskole i Juli 1853.

Dage.	Classe.	Formiddag.	Classe.	Eftermiddag.
Torsdag den 30te Juni.	VI. a.	Latin.	VI. b.	Fransf.
	V. a.	Mathematik.	V. b.	Mathematik.
	IV. a.	Græff.	III. a.	Religion.
	IV. b.	Tydsf.	III. b.	Latin.
	II. a.	Religion.	I.	Norsf.
Fredag den 1ste Juli.	V. b.	Religion.	VI. a.	Historie og Geographie.
	IV. a.	Mathematik.	VI. b.	Latin.
	III. a.	Historie og Geographie.	IV. b.	Mathematik
	I.	Latin.	II. b.	Religion.
Lørdag den 2den Juli.	VI. a.	Græff.		
	VI. b.	Historie og Geographie.		
	V. a.	Latin.		
	IV. b.	Religion.		
	III.	Mathematik.		
	II.	Norsf.		
Tirsdag den 5te Juli.	VI. a.	Mathematik.	V. b.	Latin.
	VI. b.	Religion.	IV. a.	Religion.
	V. a.	Græff.	III.	Tydsf.
	IV. b.	Historie og Geographie.	I.	Mathematik.
	II.	Latin.		
Onsdag den 6te Juli.	VI. a.	Fransf.	VI. a.	Religion.
	VI. b.	Mathematik.	V. b.	Historie og Geographie.
	V. a.	Religion.	IV. a.	Fransf.
	IV. b.	Græff.	III. a.	Latin.
	III. b.	Historie og Geographie.	I.	Tydsf.
Torsdag den 7de Juli.	VI.	Norsf.	VI. b.	Hebraisf.
	V. a.	Fransf.	V.	Tydsf.
	IV. a.	Historie og Geographie.	IV. b.	Fransf.
	II.	Mathematik.	III.	Norsf.
	I.	Historie og Geographie.		
Fredag den 8de Juli.	VI. b.	Græff.	VI. a.	Hebraisf.
	V. b.	Fransf.	V a.	Historie og Geographie.
	IV. a.	Tydsf.	IV. b.	Latin.
	III. b.	Religion.	III.	Fransf.
	II. a.	Historie og Geographie.	II.	Tydsf.
Lørdag den 9de Juli.	VI.	Tydsf.		
	V. b.	Græff.		
	IV. a.	Latin.		
	II. b.	Historie og Geographie.		
	I.	Religion.		

Mandagen den 11te Juli prøves de til Optagelse i Skolen Anmeldte; Torsdagen den 14de Juli Kl. 9 Formiddag prøves Eleverne i Declamation og Sang, hvorefter Examins Udfald bliver bekendtgjort. Examen begynder hver Formiddag Kl. 8 og Eftermiddag Kl. 3.

Bergen den 18de Juni 1853.

S. Holmboe.